[Tal vid Akademiens instiftelse]

Bokutgåva

Texten ingår i *Svenska Akademiens Handlingar Ifrån År 1786. Första delen*, s. 10–20. Tryckt hos Carl Deleen och J.G. Forsgren, Stockholm 1801.

Konungen behagade då, i följande Tal, gifva tillkänna de orsaker, som föranlåtit Akademiens stiftande och det ändamål som dermed är påsyftadt:

Att befrämja allt som kan lända till Rikets nytta, är städse mitt högsta syftemål; att bidraga till Svenska Namnets ära, är min största önskan. Dess namnkunnighet, utspridd kring Europa, genom dess segrande vapen, har ofta gjort dess Medborgares bekymmer, då det upphöjt dess glans. En annan ära återstår oss ännu att förvärfva, den som är Vitterhet och bokliga Konster följaktig, som trotsar tiden och den vanskeliga lycka som eröfringar åtfölja, men som försvinner med deras förlust. Den kan endast vinnas i lugna tider, der inhemsk sämja, utländsk säkerhet tillåta Snillen att sig lemna fritt till den eld som upptänder dem, och som döljes, fast ofta den födes, i oroliga tider. Men, om en lång fred, en ostörd ro bidrager till ett Rikes väl, till undersåtares sällhet, så föder den oftast af sig en orklöshet i själen, som alstrar barbari, och förkolnar de Snillen, som i andra tider upplyste och hedrade Fäderneslandet. Ty menniskorna äro så skapade, att endast rörelsen uppeldar dem, att de äska starka driffjädrar att upptäcka de gåfvor naturen dem gifvit, att lugnet, under hvilket de äro allena lyckliga, förbereder större hvälfningar, då ej en försigtig vaksamhet bereder dem tillfällen att göra sig nyttiga och vidfrägdade, och hindrar dem, genom hoppet af ära och namnkunnighet, att falla i en lättjefull dvala, lika farlig för dem som för det allmänna.

Den täflan, den liflighet, som Vettenskaper och Vitterhet uppväcka, är det enda medel att i lugna tider bibehålla den värma i Sinnen, som kan tjena Fäderneslandet och dana i fredens sköte de Medborgare, hvilkas själar en gång kunna bidraga att frälsa Riket då stormar uppväckas.

Men, utan Språkets namnkunnighet i främmande Länder, blifver deras ära, som i Vitterlek det odla, ej kunnig; och utan dess stadgande med säkra Lagar, blir dess namnkunnighet omöjlig; ty utan stora Skribenter blir ej Språket kändt, och utan säkra reglor, kan ej ett Språk väl skrifvas.

Det är till detta stora verk jag lägger i dag den första grundval, och det är Eder jag utsett att stifta för Språket Lagar, att fullborda mitt verk.

Till detta fordras kunskap, vitterhet, lärdom och smak; desse äro oskiljaktige till ändamålets vinnande, fast de sällan äro förenade. Derföre fordras ett Samhälle, sammansatt af dem, som brinnande af kärlek för vitterhet, hafva fritt följt sin böjelse och endast sysslosatt sig med dess yrken; af dem, som igenom en vidsträckt lärdom stadgat sina omdömen på grunder, som tider och sekler dem förelagt; af dem, som i Rikets högsta värf, eller i allmänna sammanlefnaden, från barndomen stadgat deras smak, genom den noggrannhet de stora ämbeten de beklädt alltid äska, eller genom det ständiga ombyte af menniskor deras kall kräft af dem att umgås med, hvilka nödvändigt fordra en aktsamhet i tal, ett noggrannt val af ord, som utgör den fina känslan, hvilken gifver hvart ord sin rätta mening och föreskrifver den gräns, öfver hvilken de ej kunna föras.

Om ett Samhälle, på sådant sätt förenadt, kan bidraga till det verk jag nu påsyftar, hvad skall jag ej hoppas af det Samhälle jag nu stadfäster, då, vid dess första stiftelse, jag ser det af sådana Lemmar sammansatt, hvilka jag nu till dess inrättande har utnämt? Och det är ej en ringa ära för min Regering, att under min Spira

se sådana Herrar och Män förenade, som lofva Svenska Språket så mycken heder, och som visserligen blifva en gång af det hedrade. Hvad skall ej samtiden vänta af en inrättning, som i sin första början lyser af sådana Ledamöter; men huru mycket större blir ej efterverldens omdöme? Efterverlden, för hvilken J kommen att arbeta; den hvilken ser med sundare ögon de stora egenskaper, utan att låta sig förblinda hvarken af det falska sken samtidens smicker, eller de skuggor dess oförtjenta tadel söker att kasta på de medlefvande; då den i Akademiens Tideböcker igenkänner de samma namn, som Rikets Akter egna äfven så mycket åt Historien som åt Vitterheten; då en gång den får se, att den förste af Rikets Råd *1*, den förste Stiftaren af ett lärdt Samhälle i Riket, är ock den förste Ledamoten i denna Akademi, och att han ej endast bekläder detta rum som en älskare af bokliga konster, men som den värdigaste och säkraste domare af smak och vitterhet.

Näst honom kan med skäl räknas för en värdig Ledamot af ett vittert Samhälle den Rådsherre *2* som, nu frånvarande, har med den patriotiska kärlek som framlyst i alla hans gerningar, förenat en äfven så säker smak som behaglig skrifart, och om hvilken jag ville säga långt mera, om jag ej fruktade att man kunde tillegna en skyldig erkänsla det endast sanningen af mig krafde till min uppfostrares lof.

Att förena i en hög ålder det mest glättiga sinne, och det prydligaste skrifsätt med styrelsen af ett Rikets Verk, som fordrar mer arbetsamhet, mera noggrannhet än snille, och som oftast kunde förqväfva det, är ett sällsynt efterdöme, men som vittnade mer än mina ord, huru mycket den Rådsherren *3* lärer både gagna och hedra Akademien, om ej hans snilles gåfvor, förvarade i Rikets Handlingar, hade redan förtjent honom en namnkunnighet, som han nu går att dela med Akademien.

Men hvilken har mera rätt att deltaga i ett Samhälle, egnadt Svenska Språket, än den Herren *4*, som så ofta fört ordet i Rikets allmänna Sammankomster, som med så mycken ordning, med så stor klarhet, med en så segrande styrka låtit höra sin röst? J återkallen, Gode Herrar, minnet af de tider af det gamla Rom, då man såg de förnämste medborgare förena bokliga konsters skötsel med Rikets yppersta värf, och med samma röst de styrkte rådslagen, med samma hand de tecknade besluten, upplysa medborgare med sina skrifter och pryda Språket med sin vitterhet, och kanske ännu derigenom mera gagna sitt Fädernesland, då de stadgade dess Språk på fasta grunder: Ty hvad är renheten af ett Språk? skönheten af dess uttryck? Hvad är det annat än vettenskapen att tolka rediga tankar med korta, starka och sanna ord, till hvilka ej kan gifvas tvenne bemärkelser, och som framföra tanken med samma klarhet som den är alstrad? och hvem finner ej den stora förmån som det förorsakar det allmänna, ja i allt som är mest angeläget för Samhällets nytta och lugn? Afhandlingar, Öfverenskommelser, Lagar, författade i ord hvilkas rätta mening och ostörda uttryck äro stadgade och erkände, blifva ej mer underkastade det mörker, den tvekan, den ständiga uttydning, hvilken ofta, för att bättre förklara en mening, ändrar alldeles de visaste föreskrifter; och huru många exempel hafva vi ej af de olägenheter sådane uttydningar alstra af sig? Våra Tideböcker bära deraf vittne.

Med Eder, Gode Herrar, förenas i dag sådane Män, som redan både riktat och hedrat vårt Språk; och huru kunde i ett Samhälle, helgadt till Rikets Välgörares och Hjeltars lof, som skall fira sin högtid på den Store Gustaf Adolphs födelsedag, huru kunde, säger jag, förbigås den, som med ett namn, *5* nästan i våra minnen förlifvadt med Gustaf Adolphs, har sjelf med en så rörande stämma begråtit Dess död, och som med en säker smak förenar all den behaglighet i sina skrifter som dess naturliga ömhet, dess kända fromhet, dess umgängessätt gifver honom i den enskilta sammanlefnaden.

Den vittre Man, som med en så ädel skrifart vet att pryda de allmänna Författningar, som utgå af det ämbetes skyldighet han i Riket bekläder *6*, och som enligt den plikt, honom i Mina Ordens Lagar är föreskrifven, tolkat med så mycken sanning och vältalighet den ålderstegne Riddarens *7* Äreminne (hvilken, sedan han börjat sin lifstids lopp i Nordens Alexanders tjenst, grånat och slutat sina dagar i mitt Hof), har visserligen rätt att räknas för en värdig medlem i ett Samhälle, hvars syftemål är vältalighet.

Den Skald *8* som med en så hög stämma sjungit Carl Gustafs segrar *9*, hvars kända arbeten redan i mer än tjugo år prydt Svenska Språket, *10* hedrar visserligen mera detta Samhälle af hvilket han nu blir Ledamot, än han af det blir hedradt.

Akademiens angelägenheters ständiga förvaltning kunde ej anförtros i säkrare händer, än i den mans *11* vård, som skall dana Fäderneslandets och mitt framtida hopp, hvars behaglighet i undervisningssättet, hvars lärdom, hvars vidsträckta vitterhet har gjort honom af främmande aktad, och banat honom vägen till den ypperliga förtroendes beställning han nu innehafver.

Att skrifva Historien med sanning, dertill fordras lärdom och frimodighet; att skrifva den med behaglighet och nytta, dertill fordras förstånd, philosophi och vitterhet. På huru mycket sätt förtjenar icke denne Ledamot *12* sitt säte i detta Samhälle, och huru mycken nytta bör man ej vänta af dess förstånd och lärdom, af honom, säger jag, som redan gjort en så vacker början *13* till det arbete Akademien nu ålägges.

Huru kunde ock derföre de begge Skalder glömmas som, den Ene *14* med så mycken behaglighet låtit på Svenska Skådeplatsen tala *Euripides* och *Homeri* Hjeltar *15*, och med så mycken själ tolkat *Coras* och *Alonzos* kärlek *16*; den Andre *17* som med all Skaldekonstens styrka upplifvat Gustaf Wasas patriotiska själ, vist honom, så till sägandes, uppstiga ur grafven, och låtit Svenska Folket ännu en gång *18* hylla med den lifligaste glädje den Hjelten, som för mer än tvåhundrade år sedan frälst våra förfäder från verldsligt och andeligt tvång.

Jag saknar ibland Eder i dag tvenne värdiga Lärare, hvilka med skäl förtjena att intaga sina rum ibland Eder. Den Ene, Gustaf Erikssons Häfdatecknare *19* i en tid, då Historien var förvandlad till Krönikor, har, den förste, med ett manligt skrifsätt upptecknat Gustaf Erikssons förtjenster och rättfärdigat Sonen från många orättvisa beskyllningar *20*. Den Andre *21* har på ett sällsamt sätt med all vältalighetens behaglighet tolkat de Himmelska sanningar *22*, och tjent språket och smaken, då han med ovanliga gåfvor uppfyllt det vigtiga kall han bekläder.

Af sådana Domare kan Svenska Språket vänta sig ett nytt och ärefullt Tidehvarf, och detta verk är ej ovärdigt dem, som uppoffrat sin hela tid i Rikets yppersta värf; och jag behöfde ej andra skäl att rättfärdiga en inrättning som för en så stor nytta med sig; ty jag vet att det finnes de som tro, att bokliga konster och vitterhet äro onödiga, att de äro af det slags öfverflöd som försvagar styrkan af själen; som är endast tjenande till ett vekligt Folks tidsfördrif; som bör bannlysas från en allvarsam, en tapper Nation: Men för hvad belöning skall tapperheten strida, om ej för ett odödligt namn? För hvad en nyttig Ämbetsman uppoffra all sin ro, tåla samtidens orättvisa klander, afundens motstånd, om ej för det hopp, att en upplyst efterverld rättvisar hans minne? Och huru kan det hoppas, om ej det finnes de som genom sina snillens yrken kunna förvara deras namn för efterverlden; och hvad behagligare skyldighet för vittra snillen, hvad ädlare tidsfördrif för Statsmän, än omsorgen att ständigt återkalla minnet af Fäderneslandets välgörare? Men hvem kan på säkrare grunder känna värdet af deras förtjenster och dem tolka, än de som från barndomen varit sysslosatte med språkets renhet, eller de som, uppfödde i Rikets angelägnaste ämbeten, känna så väl de stora reglor som utgöra Regeringskonsten.

Ära store Mäns minne, det är bjuda deras afkomma att dem likna; det är säga: Krigsmän, Domare, Statsmän, Medborgare! J, som hafven ärft desse Hjeltars namn, eller som bekläden deras ämbeten, hören, sen de offer en tacksam efterverld frambär till deras minne; förtjenen, om J det kunnen, förtjenen dessa äreminnen. Edra namn äro framställda för efterverldens domstol; vanslägtens ej. Det ankommer på Eder allena att göra dem äfven så namnkunniga.

Sådant är det värf som Eder nu är anförtrodt, till hvilket jag Eder nu kallar. Jag har uppfyllt min plikt, det är

åt Er att fullgöra eder; och då J ären så mycket uppmärksamme på det framfarna, lären J visst ej glömma efterverlden; och denna ständiga påminnelse gör Eder säkert värde dess aktning”.

Noter

1)

RiksRådet Grefve Höpken var en af de Män som först inrättade Vettenskaps Akademien, och blef den förste Ledamot i Vitterhets Akademien, då den instiftades 1753.

2)

RiksRådet Grefve Carl Fredrik Scheffer.

3)

RiksRådet Grefve Hermansson, tvenne gånger President i Rikets KammarCollegium.

4)

RiksRådet och FältMarskalken Grefve Axel Fersen, trenne gånger LandtMarskalk.

5)

Öfverste Kammarjunkaren Grefve Oxenstjerna. *Ode öfver* Gustaf Adolphs *Död.*

6)

StatsSekreteraren Schröderheim.

7)

Åminnelsetal öfver RiksRådet och RiksMarskalken Grefve Liewen.

8)

Grefve Gustaf Fredrik Gyllenborg.

9)

Tåget öfver Bält.

10)

Verldsföraktaren och flera andra Arbeten, tryckta dels i VitterhetsAkademiens Handlingar, dels särskilt.

11)

CantzliRådet Rosenstein, KronPrinsens Informator.

12)

KammarRådet Botin. *Utkast till Svenska Folkets Historia.*

13)

Svenska Språket i Tal och Skrift.

14)

Kongl. Sekreteraren Adlerbeth.

15)

Iphigenie uti Auliden, Tragedi med Chorer, uppförd 1776.

16)

Cora och Alonzo, Opera, uppförd 1782.

17)

Konungens HandSekreterare Kellgren.

18)

Gustaf Wasa, Lyrisk Tragedi, hvilken med en ovanlig mängd åskådare uppförts 23 gånger under 1786 års vinter.

19)

Biskopen i Lund Doktor Celsius. Gustaf I:s *Historia.*

20)

Konung Erik XIV:s *Historia.*

21)

Biskopen i Götheborg Doktor Wingård.

22)

Biskop Wingårds Predikningar, utmärkte genom deras rena skrifsätt, och i synnerhet Likpredikan öfver EnkeDrottningen.

Digitaliserad av Litteraturbanken.

Konverterad av Arkivkopia och publicerad på https://arkivkopia.se/sak/littbank-GustafIII_TalVidAkademiensInst.

Filen skapad 2018-12-13 18:30:15.864342